

MINK

Veekogude kaldaalad

Siin elavad veega seotud või kaldail toitu ja varjet leidvad loomad. Vee kohal lendab suvel õhtuhämaruses ja ööselgi **nahkhiiri**. Mada-lamal ja sujuvamalt tiirutavad **tiigi-** ja **veelendlane**, kõrgemal **tõm-mulendlane**. Veest saadava toiduta ei tule toime **vesimutt**, **ondatra**, **naarits** ja **saarmas**, kuid siit leiavad toitu ka **mügri**, **tuhkur**, **kährik** ja **rändrott**. Naaritsa kohta on pea kogu Mandri-Eestis hõivanud tema ameerikast pärit sugulane **mink**. Temast on kasu olnud teise tulnuka – veel 1980ndatel arvuka **ondatra** väljatõrjumisel. Täiesti loodusesse sulandunud on paraku 1950ndatel siia jõudnud kährik. Vähe-se arvukusega **saarmas** toitub peamiselt kaladest, kuid ei põlga ära ka ondatrat ja veelinde. Kaldakividele ja porile jätab ta rohekaid korra-päratuid ekskrementide, milles võib märgata kalaluid. Samas leiab ta laiu jälgi, milles on märgata varvaste vahele jäävad ujunahad. Loobu jõe äärsed luhad ja pajustikud on **põtrade** suviseks meelispaigaks. Siin leidub talle maitsvaid lopsakaid kalda- ja veetaimi. Samas kot-tab ka rohtu näksivaid **metskitsi** ja sonkijaid **metssigu**, kelle kannul siia suurkiskjadki satuvad. Kõige tavalisemaks kaldaalade elanikuks on viimase 15–20 aastaga saanud hoopis **kobras**, kes jõudis Laha-maale 1980ndate lõpus. Enamikul veekogudest võib leida visade ehi-tusmeistrite rajatud paisusid, urustikke, langetatud või pooleldi läbi näritud puud, sisse varisenud urge. Üks iseloomulikumaid kobras-te kodupaiku ja kopra-õpperada asub Altja jõel Oandus.

Vanad pargid ja metsatukad on heaks elupaigaks kä-sitiivalistele. Oõ saabudes võib Palmse pargis kohata **suurvivedlast** – ligi 40 cm siruulatusega osavat lendajat ja putukapüüdjat, kes meil ei talvitu. Ka oravat paeluvad pesa rajamiseks sobivad õõnsad puud, sarapuu-pähklid, kuuse- ja männikäbid. Siinsete liikide nimekiri on päris pikk: siil, karihiired, hiired, halljänes, nende kannul **nirk**, **kärp**, **tuhkur**, **rebane**, **kährik**, harvemini **pöder** ja **metssiga**, vahel koguni **päntajalg**. Kui külakoerad kinni, ja turistide vool hõrenenud, võib mõneski pargiveeres **metskitsi** näha.

Avamaastikud ja inimasulad

Põlde, niitusid ja karjamaid asustavad **siil**, **mutt**, **põld-uruihir** ja **halljänes**, kuid ka mügri, kaelus- ja koduhiir, rändrott, kärp, nirk ja tuhkur. Hoonelis leiavad tihti kodu närlised, vahel ka käsitiivalised ja väikekiskjad. Metsnugiski on kippunud lautadesse kanu murdma. Lisaks neile elavad suveti pöninguil, puuriitades ja seinapragudes **suurkõrv** ja **põhja-nahkhiir**, kellest osa võib keldreis ka talvituda. Ükski ulukoomadest pole inimesega siiski nii tihedalt seotud ja sõltuv kui kodu- ja puuriloomad – **kass**, **koer**, **küülik** jt.

Meri. Lahemaa lahevetes elab imetajaist arvatavasti püsivamalt üksnes viiherhüljes.

IMETAJATE UURIMINE

Suurimetajaid seiratakse aastast aastasse, väikeimetajaid periooditi, vastavalt võimalustele. Terviklikum liigilise koosseisu, arvukuse ja leviku uurimine jäi aastaisse 1975–1979, mille järel Eesti Metsains-tituut koostas Lahemaa RP arenduskava. Nii toona kui ka hiljem on Lahemaal töötanud Tartu Ülikooli jpt uurijad. Jahilukite andmeid talletab ja probleemsete liikide arvukuse reguleerimist korraldab Keskkonnaamet. Mida tõhusam on loomastiku kaitse, seda rohkem liike leiab Lahemaal endale sobivaid elupaiku ning seda rikkam ja püsikindlam on sinne ja kogu Eesti loomastik.

Pöder on Lahemaal vahest enim inventeeritud ulukiliik. Põdrakar-ja arvukus ja koosseis on läbi teinud märgatavat muutusi. 1995. a oli asurkonnas põdralehi ja pulle suhtes 1,6: 1, vasikaid 18 %, 2008. a sügisel vastavalt 1 : 1 ja 25 %, vasikate arv on harva ol-nud võrreldav Eesti keskmisega. Lahemaalt on 1980-te lõpus alguse saanud kaasaegne Eesti põdraasurkonna tasakaalustatud suunami-ne. Võiks eeldada suurkiskjate põhjustatud suuri järglaste kadusid sõralistel, kuid peab arvestama, et siin on elupaikade mahutavaus (current capacity) väiksem kui majandusmetsades, samuti peaaegu puudub siin jahilaladele omane metsisigade lisaõõtmine.

KOBRAS

Põtrade sügistalvise vatsasisus on alates 1980ndatest leitud enam kui 20 komponenti, üle Eesti poole rohkem. Kuna Lahemaal valdavad okasmetsad, on ka põtrade talve-eelses toidus rohkelt mändi, kanar-bikku, pohla ja mustikat; viimastel aastatel on siiski järjest rohkem ka pajusid. Talvised okaspuu-ampsud pole neis leiduva vaigu tõttu sugugi nii tervislikud kui nt pajude, haava või paakspuu söömine. Kesise toiduvaliku tõttu kippusid Lahemaa põdrad 1970ndatel ja 1980ndatel massiliselt kuuski koorima. Koorimine oli 1980ndatel levi-nud üle Eesti, võttes paiguti metsanduse jaoks katastroofilise ulatuse ja viies 1990ndatel põdra arvukuse vähendamisele.

Võimaliku keskkonnamõju ja kahjustustega seoses ollakse Lahemaal tänini sunnitud põdra, metssea, rebase, kähriku, kopra, mingi ja veel mõne liigi asurkonda piirama. Ulukite arvukuse reguleerimise aluseks rahvusparkis on keskkonnaministri poolt kinnitatud kord. Lahemaalt on 1980ndate lõpus alguse saanud kaasaegne Eesti põdraasurkonna tasakaalustatud suunamine.

Nr	EESTI KEEL	LADINA KEEL	INGLISE KEEL	A	B	C	D
I	PUTUKTOIDULISED	INSECTIVORA	INSECTIVORES				
1	Siil	Eriaceus europaeus	European Hedgehog	1	1	P, I, (M)	Ma; Tun
2	Mets-karihiir	Sorex araneus	Common Shrew	2	2	M, P, (A)	Ma
3	Väike-karihiir	Sorex minutus	Pigmy Shrew	1	1	M, P, (A)	Ma
4	Vesimutt	Neomys fodiens	Water Shrew	1	1	V, (M)	Ve, Ur, (Ma), Ur (Ma)
5	Mutt	Talpa europaea	Common/Northern Mole	2	2	P, A, (M)	
II	KÄSTITIIVALISED	CHIROPTERA	BATS				
6	Veelendlane	Myotis daubentonii	Daubenton's Bat	II	2	P, V	Õh; Tun, Rā
7	Nattereri lendlane	Myotis nattereri	Natterer's Bat	II	?	P	Õh; Tun (Rā)
8	Tiigilendlane	Myotis dasycneme	Pond Bat	II	?	V, (P)	Õh; Tun Rā
9	Brandti lendlane	Myotis brandtii	Brandt's Bat	II	2	P	Õh; Tun (Rā)
10	Pruun-suurkõrv	Plecotus auritus	Brown Long-Eared Bat	II	2	P, I	Õh; Tun
11	Pargi-nahkhiir	Pipistrellus nathusii	Nathusius Pipistrelle	II	?	P	Õh; Rā
12	Suurvidevlane	Nyctalus noctula	Noctule	II	1	P	Õh; Rā
13	Põhja-nahkhiir	Eptesicus nissolii	Northern Bat	II	2	P, I, (S)	Õh; Tun
III	JÄMESEI- LISED	LAGOMORPHA	LAGOMORPHS				
14	Halljänes	Lepus europaeus	European Hare	J	1	P, A	Ma
15	Vaigjänes	Lepus timidus	White/Mountain Hare	J	1	M, (P, S)	Ma
IV	NÄRLI- LISED	RODENTIA	RODENTS				
16	Lendorav	Preromys volans	Flying Squirrel	I	1999.	M	Pu, Ur, Õh, (Ma)
17	Orav	Sciurus vulgaris	Red Squirrel	1	1	M, P	Pu, Ma
18	Kobras	Castor fiber	European Beaver	JR	150	V	Ur, Ve, Ma
19	Kaseribik	Sciota betulina	Northern-Birch Mouse	III	1	M	Ma, Pu; Tun
20	Leethir	Clethrionomys glareolus	Bank Vole	2	2	M, P, (S, V)	Ma, Ur, (Pu)
21	Ondatra	Ondatra zibethicus	Muskrat	Jr	?	V	Ma, Ur, Ve
22	Mügri	Arvicola terrestris	Water Vole	1	1	V, (A)	Ma, Ur, Ve
23	Põld-uruihir	Microtus arvalis	Common Vole	2	2	P, A, I, (M)	Ma, Ur
24	Niidu-uruihir	Microtus agrestis	Short-tailed Vole	2	2	M, P, A, I	Ma, Ur
25	Kaelushir	Apodemus flavicollis	Yellow-necked Mouse	2	2	M, P, A, I	Ma, Ur, Pu
26	Koduhiir	Mus musculus	House Mouse	2	1	(A)	Ma, (Ur)
27	Pisihir	Micromys minutus	Harvest Mouse	1	1	S, V, A, I (M)	Ma
28	Rändrott	Rattus norvegicus	Brown/Common Rat	1	1	I, (V, A)	Ma, (Ur)
V	KISKI- LISED	FISSIPEDIA	CARNIVORES				
29	Kährikkoer	Nucreutes procyonoides	Raccoon Dog	JR	2	M, V	Ma, Ur; Tun
30	Hunt	Canis lupus	Wolf	J	?	M, S, V	Ma
31	Rebane	Vulpes vulpes	Fox	JR	2	M, P, A, (S)	Ma, Ur
32	Karu	Ursus arctos	Brown Bear	J	1	M, S, (P)	Ma, (Pu); Tun
33	Metsnugis	Martes martes	Pine Marten	Jr	1	M, (P)	Ma, Pu (Ur)
34	Ahm	Gulo gulo	Weasel	III	3	M, S	Ma, Pu
35	Nirk	Mustela nivalis	Stoat	1	1	M, P, V, A, I	Ma, Ur
36	Kärp	Mustela erminea	European Mink	1	?	V	Ma, (Ur), Pu
37	Naarits	Mustela lutreola	Western Polecat	J	1	P, I, (V, A)	Ma, Ur, (Pu), Ve
38	Tuhkur	Mustela vison	American Mink	JR	1	V	Ma, Ur, Ve
39	Mink	Meles meles	Eurasian Badger	J	1	M	Ma, Ur; Tun
40	Mäger	Lutra lutra	Otter	III	1	V	Ur, Ve, (Ma); (Rā)
41	Saarmas	Lynx lynx	Lynx	J	1	M, (V, S)	Ma (Pu)
42	Ilves	PINNIPEDIA	PINNIPEDS				
VI	LOI- VALISED	Phoca hispida	Ringed/Common Seal	II	1	L	Ve, (Ma)
43	Viigerhüljes	Halichoerus grypus	Grey Seal	II	?	L	Ve, (Ma)
44	Hallhüljes	Phocaena phocaena	Harbour/Common Porpoise	III	?	L	Ve
VII	VAALI- LISED	ARTIODACTYLA	ARTIODACTYLES				
45	Pfingel	Dolphinapterus leucas	Beluga/White Whale	1985.	L	L	Ve
46	Vaigeval	Sus scrofa	Wild Boar	JR	250	M, S, V, P, A	Ma
47	Metsiga	Cervus elaphus	Red Deer	J	?	M, S, P, A	Ma
48	Punahirv	Capreolus capreolus	Roe Deer	Jr	600	M, (S), P, A	Ma
49	Metskits	Alces alces	Elk/Moose	JR	170	M, S, V, P, (A)	Ma

LAHEMAA LOOMAD

Lahemaa rahvusparki valitseja: Keskkonnaamet
45435 Palmse
Tel 329 5535
www.keskkonnaamet.ee
www.lahemaa.ee

Lahemaa rahvusparki külastuse korraldaja: Riigimetsa Majandamise Keskus
45435 Palmse
Tel 329 5555
www.rmk.ee

Tekst: Jüri Tõnisson
Kujundus: Hele Hanson-Penu
Fotod: Sven Začek
©Keskkonnaamet 2010

NB! Kui näed looduse või külastus-objektide kahjustamist, teavita sellest keskkonnainspektsooni tel 1313

KESKKONNAAMET

Lahemaa Rahvuspark

KESKKONNAINVESTIIRINGKJUTTE KESKUS

Roheline trükk
Trükitud 100% taastoodetud paberile Cyclus looduslike õlide ja väikude baasil valmistatud värvidega ©Ecoprint

METSKITS

Lahemaa on üks Põhja-Eesti mitmekesisemate loodustingimustega paikkondi. Eestis leitud imetajaist elab siin valdav enamik ehk ligi 50 liiki. 1971. a rajatud rahvusparki piire on mitu korda muudetud. 1997. a alates toimunud vähenduste järel on Lahemaa Rahvusparki kogupindalaks 2009. aasta seisuga 72 500 ha, maismaa pindalast on metsa 70%, soid 9%, avamaid 21%.

Kujunemine, muutused

Eesti ala kaasaegne loomastik on kujunenud 10–12 aastatuhande vältel, pärast mandrijää ja mere taandumist. Sellesse looduse ajaloos küllaltki lühikesse vahemikku on mahtunud üleminek põhja-põdra-tundralt laialehelistele metsadele metssea ja ürgse tarvaga ning litoriina-soodele põdra, kopra ja saarmaga. Neist aegadest on Lahemaale jäänud erinevate kohastumustega liike alates siilist, mutist ja nahkhiirtest ning lõpetades suurkiskjate ja põdraga.

MÄGER

Põhjapõder seevastu kadus arvatavasti u kuus-seitse ning tarvas ja metshobune u kolm tuhat aastat tagasi. Lendoravat, keda veel leidub peamiselt Kirde-Eestis, pole Lahemaal pärast 1960ndaid enam nähtud. Ameerika mink tõrjus ühest viimasest pelgupaigast 1990ndail välja euroopa naaritsa. Suhteliselt uuteks, ent taastunud asukateks on metssiga ja kobras. Pärast II Maailmasõda jõudsid meie aladele vööraist liikidest ondatra ja kährik. Juhukülalistena on registreeritud 1985. a valgevaal, 1987. ja tõenäoliselt ka 1995. a ahm. Võimalik on punahirve siia sattumine Lääne-Virumaalt.

IMETAJATEGA TUTVUMINE

Algajale loodusuvilisele on heaks kooliks kogu Lahemaa, kuid alustada võiks Oandu õpperadadest. Loomi leiab eelkõige neile tüüpilistest elupaikadest, millele osutab ka imetajate nimestik voldikus. Kergem on märgata ja ära tunda sõraliste ja suuremate kiskjate tegevusjälgi. Kui rada, urg, jäljed vms leitud, aitab kannatlikkus vahel loomi endidki vaadelda. Ärgem unustagem siinjuures käratut liikumist.

Pisiimetajaid silmab mõnes augus või kraavis, vahel ka üle teede lippamas. Nende jälgi kohtab harva – liival või poril, talvel ka lumel.

REBASEKUTSIKAD

ELUPAIGAD JA ASUKAD

Metsad hõlmavad siinsest maismaast üle poole. Imetajaid kohtab siin peamiselt maapinnal, kuid ka maasse kaevatud urgudes ja puuvõrades. Peamiselt metsaga, kuid ka teiste elupaikadega on seotud pisiimetajaist **mets-karihiir**, **kaelushiir**, **orav** ja **kasetriibik**, suurematest **valgejänes**, **metsnugis**, **mäger**, **rebane**, **hunt**, **kährik**, **metssiga**, **metskits** ja **põder**. Liike, kelle peamiseks elupaigaks on mets, leidub Eestis ligemale paarkümmend. Neist enamik on liikvel aastaringi. **Karu**, **mäger** ja **kährik** võtavad talvel ette mitmekuulise taliuinaku, mida sulailmad võiva häirida. **Kasetriibik** seevastu on sügavas unes septembrist kevadeni. Tüüpiline metsaelanik on **valgejänes** – lõhkise ülamoaka, laiade käppade ja talvel pea üleni valge kasukaga loomake. Toitu aitab valgejänesel omastada iseenda väljaheidete näsimine, misjärel metsa ümarad kõvad pabulad jäävad. Valge metsasaksaga maiustada ihkab mitu kiskjaliiki metsnugisest hundini.

HALLJÄNES

METSNUGIS

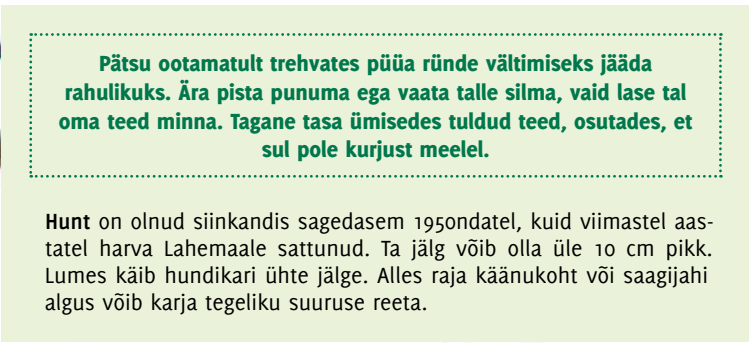
Pruun sale kollakasoranži maniskiga **metsnugis** tegutseb enamasti maas, ent oravaid jahtides või ise pagedes ka puuvõrades. Lumele jätab enamasti näpuotsa-suurusi paarisjälgi. Suurim kärplane on heleda koonu ja tumedate silmatriipudega, vahel isegi 30 kg kaaluv **mäger**. See väliselt rahulik, kuid end vaenlase vastu kaitstes väga visa uruelanik jätab oõsiti toitu otsides enda käiguradadele pikkadest küünistest tuntavaid jälgi. Urusuudesse kuhjab ta künnivao kõrgusi liivavalle. Võimalusi urgude rajamiseks leiab mäger vanades rannavallides ja moreenküngastes.

Rebase jäljenööri kohtab talvel rohkem metsaservades, heinamaadel ja põldudel, kus reinuvader maiustab hiirtega või püüab jänesele ligi hiilida. Ta jalajälgi on enamasti väiksem ja ovaalsem kui koeral.

PRUUNKARU

Karu on Lahemaa suurkiskjaist vahest kõige tavalisem. Ta liigub nii metsmassiivides kui asulate ümber märtsist novembrini, mõnikord talvelgi. Vanaloomade üle 12 cm laiad käpajäljed on kergesti äratuntavad. Alla-aastase karupoja käpajalg on 5–6 cm, üle-aastaselt 8–9 cm, noorel suguküpsel üle 10 cm, soliidsematel vanahärradel aga 17 cm ja rohkem. Karu ründab lisaks metsloomadele vahel ka koduloomi ja rüüstab mesipuid. Metsa jääb karust maha lõhutud kände ja sipelgapesi. Ta saagiks võib langeda täiskasvanud põder, vasikast rääkimata. Raipolehk levib soojaga kaugele, tõmmates ligi teisigi lihatoidulisi. Kuna isastel on komme teise karu poegi murda ronivad karujuntsud puulatva peitu.

Pätsu ootamatult trehvates püüa ründe vältimiseks jääda rahulikuks. Ära pista punuma ega vaata talle silma, vaid lase tal oma teed minna. Tagane tasa ümisesed tulnud teed, osutades, et sul pole kurjust meelel.

Hunt on olnud siinkandis sagedasem 1950ndatel, kuid viimastel aastatel harva Lahemaale sattunud. Ta jälg võib olla üle 10 cm pikk. Lumes käib hundikari ühte jälge. Alles raja käänukoht või saagijahi algus võib karja tegeliku suuruse reeta.

ILVES

Ilves, meie ainus metsskass, ei elutse ainult üksildases laanes ja tuulemurrus, vaid hoidub sinna, kus on saakloomi – metskitsi, jäneseid jt. Ta on osav saagile lihihiilija, kes kasutab küüniseid vaid ohvri tabamiseks, puu otsa ronimiseks või enesekaitseks. Murrab võimaluse korral rohkem kui korraga ära süüa jaksab, ega saa jagu külmunud toidust.

Kiskjad omavahel pole sugugi suured sõbrad. Hunt ja ilves „kontrollivad“, rebase ja kähriku arvukust, peale selle murrab karugi kährikuid ja ilves aegajalt mõne nugise.

Hunt ja ilves inimest tavaliselt ei ründa, küll aga võib seda teha väikeste järglastega põdralehm või metssiga, või jooksuajal ärritunud põdrapull.

Kui mõni metsloom on ebahariliku käitumisega, võib ta olla marutaudis. Ole ettevaatlik, püüa sellise loomaga kontakti vältida ja teata sellest rahvusparki või keskkonnainspektsiooni numbrile 1313.

METSSEAD

MÕNEDE IMETAJATE ARVUKUS, ÜMARDATUD

Uluk	1976	1980	1985	1990	1995	2000*	2005*	2009*	2010*
Põder	900	650	370	350	150	170	270	180	195
Metskits	1600	310	340	340	400	100	350	590	610
Metssiga	400	500	250	250	260	115	230	250	210
Karu	5–10	5–10	ü 10	ü 10	ü 10	1–5	1–5	5–10	10–15
Hunt	1–5	5–10	1–5	1–5	5–10	1–5	lk	lk	lk
Ilves	1–5	5–10	5–10	5–10	5–10	5–10	1–5	5–10	10
Kobras	–	–	–	1–5	5–10	25–30	100	150	150

*vähendatud maismaapiir (1997); lk – läbi käija

Talvises vaikuses elustavad Lahemaa metsi sõralised, metsnugis, orav, rebane. Nugise sõrmeotsa-suurused paarisjäljed lumel moodustavad pika keti, mis vahel murtud hiireni viib. **Metskits** on talvel hallika kasuka ja valge sabapeegliga, suvel punakaspruun. Pohla- ja mustikamännikusse, metsavälu serva või orasepõllule tallavad talveks karja kogunevad loomad alalisi radu. Siin võib metskitsi varitseda ja murda hunt, ilves või hulkuv koer. **Metssiga** tunneb end talvel hästi niiskemas kuuse alusmetsaga puistutes, kus lumi õhem. Ke-

PÕDRAPERE

vadest alates käivad kärssninad ka põldudel ja heinamaadel, vahel koguni suvilaõuede muru „kündmas“. Karja tegutsemist märgivad songimis- ja magamiskohad ning neid ühendavad rajad. Kerge on märgata emiste poolt kuuseokstest, samblast ja kulust kokku kuhjatud poegimispesi. Täiskasvanud kuldid hoiduvad tavaliselt omaette. Ootamatul häirimisel kostab pahura eluka urahtus ja midu rõõmsalt vehkiv saba tõuseb vupsti püsti.

Põder on põhjamaade tingimustele hästi kohastunud ja siin pärast jääaega pidevalt kohal olnud. Välimusele omased on alt heledamad kõrged jalad, pikk koon, hallikas- kuni mustjaspruun kere. Pullidel kasvavad igal suvel uued, talveks heidetavad sarved. Karvane nahripik kurgu all on neil suurem kui vasikail ja põdralehmadel. Met-sas leiab põtrade tegutsemisest – toitumisest sarvedega nühitud või süües kooritud, samuti kärbitud võrsetega ja murtud okas- ja lehtpuid. Okaspuid tarvitab põder toiduks sügisest kevadeni, lehtpuid aastaringi. Peale selle sööb ta suvel ka rohttaimi.

KÄHRIK

Sood

Lageraba pakub vähe toitu ja varjet. Servaaladel ja seljandikel kasvab siiski noort mändi, kaske ja pajusid. Siin talvituvad **põdrad** jätavad endist lumme sügavaid puhkeasemeid ja palju pabulahunnikuid. Viimaste järgi on võimalik kevadel leida, kus põdrad talvel paigal olid. **Metssigagi** otsib kevadepoole poegima asudes soode vahelistel seljandikel varju, jättes siia okste ja kuluga vooderdatud pesi. Saagijahil liiguvad piki seljandikke **hunt** ja **karu**, vahel ka **ilves**. Liivasesse künkanõlva kraabivad urge **rebane** ja **kährik**. Kõrgemal kraavipervedel kulgevad metsssea- ja põdrarajad on siin paremini näha kui metsas. Samas, porisel kraavipervel, võib kohata hundi- ja karujälgi. Kährik otsib soodes marju, hiiri ja linnupesi.

SAARMAS

